

№ 2

10.01.2021

Міністру аграрної політики і продовольства України
Лещенку Роману Миколайовичу
01001, Україна, м. Київ, вулиця Хрещатик, 24
support@minagro.gov.ua

Щодо Концепції Загальнодержавної програми використання та охорони земель

Шановний Романе Миколайовичу!

Громадська організація «Центр екологічних ініціатив «Екодія» звертається до Вас з метою врахування наших пропозицій до проекту Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми використання та охорони земель», що була опублікована на офіційній веб-сторінці Міністерства аграрної політики і продовольства України 2 грудня 2021 року.

Звертаємо Вашу увагу, що на веб сторінці, де був опублікований проект Розпорядження КМУ, була відсутня інформація щодо строків подачі пропозицій від громадськості та контактні дані посадової особи, відповідальної за прийом пропозицій та її електронної пошти.

Ми вважаємо, що даний проект Концепції потребує доопрацювання. Нижче наводимо основні пропозиції та рекомендації, які необхідно врахувати:

1. У межах проекту даної Концепції особливий акцент звертається до питання наявності значної кількості дрібних землевласників та землекористувачів. Звертаємо Вашу увагу, що важливу роль у питанні використання та охорони земель відіграють не лише дрібні землевласники, а й великі агрохолдинги.

На початку 2020 року Екодія провела [Дослідження](#) впливу концентрації сільськогосподарських земель на довкілля та суспільство. Відповідно до результатів дослідження існує загроза деградації земельних ресурсів та інших компонентів довкілля у зв'язку з інтенсифікацією сільськогосподарського виробництва. Тому важливо у межах Концепції окремо виокремлювати вплив на охорону земель від концентрації земель і ведення сільськогосподарської діяльності, визначати оптимальний варіант, шляхи і способи розв'язання проблеми.

2. Окремою частиною роботи у межах проекту Концепції повинна бути реалізація діяльності щодо захисту вод від забруднення, спричиненого нітратами з сільськогосподарських джерел.

У період жовтня-грудня 2021 року відбувалось підготовка та погодження наказу Мінагрополітики «Про затвердження Правил щодо забезпечення родючості ґрунтів та застосування окремих агрохімікатів». Даний нормативно-правовий акт буде мати безпосередній вплив на процес охорони та використання земельних та водних ресурсів, тому важливо у межах Концепції загальнодержавної програми передбачити наявність проблеми забруднення водних ресурсів та шляхи їх вирішення.

3. Ми вважаємо за необхідність виокремити проблеми і шляхи її розв'язання для запобігання та зменшення негативного впливу від промислового тваринництва на земельні, водні ресурси та інші компоненти довкілля.

Відповідно до [Звіту Європейської Комісії щодо імплементації Директиви 91/676/ЄЕС країнами-членами ЄС за період 2016-2019рр.](#) промислове тваринництво відповідальне за 81% викидів азоту від сільськогосподарських джерел до водних систем і за 87% викидів амонію до атмосфери. Так як промислове тваринництво стабільно зростає необхідно комплексно розглядати його негативні впливи на земельні, водні ресурси тощо.

4. Одним із фокусів даної концепції повинні бути сільськогосподарські дорадчі служби, які у подальшому передають свій досвід фермерам. Тому важливо окремим напрямком роботи передбачити підвищення і покращення екологічної освіти та застосування найкращих сільськогосподарських (еко практик) для сільськогосподарських дорадчих служб.

У межах діяльності Екодії у лютому 2022 року буде запущено онлайн курс «Екопрактики для сільського господарства та громад» на платформі Prometheus, що буде корисним як державним службовцям, дорадчим службам, так і громадам і фермерам.

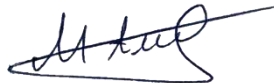
У Додатку надсилаємо порівняльну пропозицію із пропозиціями внесення змін до проекту Концепції.

У разі виникнення будь-яких запитань, просимо звертатись на електронну пошту md@ecoaction.org.ua.

Додаток 1: «Порівняльна таблиця до Концепції загальнодержавної програми використання та охорони земель» на 8 арк.

З повагою

Керівник відділу з
екологізації промисловості

Амосов Михайло

Додаток 1
«Порівняльна таблиця до Концепції загальнодержавної програми
використання та охорони земель»

Поточна редакція	Відредагована редакція
<p>КОНЦЕПЦІЯ ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОЇ ПРОГРАМИ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ</p>	<p>КОНЦЕПЦІЯ ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОЇ ПРОГРАМИ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ ДО 2032 РОКУ</p>
<p>Надмірне розширення площі ріллі за рахунок схилених земель призвело до порушення екологічно збалансованого співвідношення земельних угідь: ріллі, природних кормових угідь, лісів та водойм, що негативно позначилося на стійкості агроландшафтів і спричинило значну техногенну ураженість екосфери.</p>	<p>Надмірне розширення площі ріллі за рахунок схилених земель, розорення прибережно-захисних смуг, земель природно-заповідного фонду призвело до порушення екологічно збалансованого співвідношення земельних угідь: ріллі, природних кормових угідь, лісів та водойм, що негативно позначилося на стійкості агроландшафтів і спричинило значну техногенну ураженість екосфери.</p>
<p>Внаслідок цього земельні ресурси прискореними темпами деградують, забруднюються й виснажуються, і при цьому не виробляється достатня кількість продовольства навіть для нинішнього покоління, ставляться під загрозу потреби майбутніх поколінь. Особливо загрозованою є прогресуюча деградація та спад родючості ґрунтів – основи біосфери і сільськогосподарського виробництва. Щорічні збитки від основних видів ґрунтової деградації складають близько 40-50 млрд грн, у тому числі за рахунок незбалансованих втрат гумусу й поживних речовин 23-28 млрд грн; від недобору продукції та втрат ґрунту через ерозію – 17-22 млрд грн. За рівнем кислотності, засоленості, солонцюватості, переущільнення, забруднення частина земельних ресурсів перебуває у передкризовому, а подекуди у кризовому стані з тенденцією до погіршення.</p> <p>Відсутнє</p>	<p>II-II-II</p> <p>Загострюється також проблема інтенсивного тваринництва, що пов'язано з утворенням, зберіганням і подальшою утилізацією відходів тваринництва. Умови зберігання та використання відходів тваринництва, зокрема гною, часто не дотримується належним чином, що призводить до забруднення земельних та водних ресурсів.</p> <p>Проблемним питанням залишається також досвід використання методики визначення балансу поживних речовин сільськогосподарських систем. Відповідно до аналізу науковців дана “методологія для розрахунку балансу азоту і фосфору у ґрунтах не відповідає природоохоронним цілям”¹. У зв'язку з використанням даної методології існує великий ризик забруднення водних ресурсів сполуками азоту від сільськогосподарських джерел.</p>

¹ Балюк С. А., Греков В. О., Лісовий М. В., Комариста А. В. Розрахунок балансу гумусу і поживних речовин у землеробстві України на різних рівнях управління. – Харків: КП "Міська друкарня", 2011. – 30 с.

<p>Кризова ситуація у використанні земельних ресурсів спостерігається і в неаграрних сферах землекористування. У більшості галузей економіки через недосконалість нормативів, низький рівень проектно-технічних рішень землі використовуються нераціонально.</p>	<p>Кризова ситуація у використанні земельних ресурсів спостерігається і в неаграрних сферах землекористування. У більшості галузей економіки через недосконалість нормативів, низький рівень проектно-технічних рішень землі використовуються нераціонально, неефективний контроль за дотриманням земельного та природоохоронного законодавства.</p>
<p>Недостатньо ефективно використовуються 2.4 млн га земель, зайнятих водними об'єктами. В зонах впливу водосховищ підтоплено близько 500 тис. га сільськогосподарських угідь.</p>	<p>Недостатньо ефективно використовуються 2.4 млн га земель, зайнятих водними об'єктами. В зонах впливу водосховищ підтоплено близько 500 тис. га сільськогосподарських угідь. У випадку здійснення державного контролю частими є випадки розорення прибережних захисних смуг, земель природно-заповідного фонду тощо.</p>
<p>Показники забруднення ґрунтів різними токсичними сполуками свідчать, що найбільшою небезпекою для навколишнього середовища і здоров'я населення є забруднення ґрунтів радіонуклідами, важкими металами, пестицидами, збудниками інфекційних хвороб тощо.</p>	<p>Показники забруднення ґрунтів різними токсичними сполуками свідчать, що найбільшою небезпекою для навколишнього середовища і здоров'я населення є забруднення ґрунтів радіонуклідами, важкими металами, пестицидами, нітратами, збудниками інфекційних хвороб тощо.</p>
<p>Останніми роками у зв'язку із глобальними кліматичними змінами наслідки кризових явищ у стані земель та ґрунтів стали ще більш відчутними та загрозливими, а завершення земельної реформи та введення ринку земель вимагає їх невідкладного подолання.</p>	<p>Останніми роками у зв'язку із глобальними кліматичними змінами наслідки кризових явищ у стані земель та ґрунтів стали ще більш відчутними та загрозливими, а завершення земельної реформи та введення ринку земель вимагає їх невідкладного подолання. У зв'язку з активним впровадженням проєктів зрошення на півдні України важливим питанням є захист земельних, а також водних ресурсів від забруднення, виснаження.</p>
<p>Отже, сучасний соціо-еколого-економічний стан земельних ресурсів переважної частини України можна охарактеризувати як напружений, а подекуди кризовий, з тенденцією до погіршення, що суттєво ускладнює соціально-економічний розвиток України та її регіонів і негативно впливає на ландшафтне, та біологічне різноманіття, здоров'я й умови проживання населення.</p>	<p>Отже, сучасний соціо-еколого-економічний стан земельних ресурсів переважної частини України можна охарактеризувати як напружений, а подекуди кризовий, з тенденцією до погіршення, що суттєво ускладнює соціально-економічний розвиток України та її регіонів і негативно впливає на ландшафтне, біологічне різноманіття, водні ресурси, екологічну безпеку громадян, здоров'я й умови проживання населення.</p>

<p>Відсутність належної державної політики щодо використання та охорони земель призвело до непрогнозованого зменшення площ продуктивних земель, особливо сільськогосподарських угідь. У більшості сільськогосподарських підприємств відсутні науково обґрунтовані сівозміни, ґрунтозахисні технології вирощування сільськогосподарських культур, порушено науково обґрунтоване співвідношення між внесенням органічних і мінеральних добрив, що призводить до виснаження земель, зниження родючості ґрунтів, деградації земель.</p>	<p>Відсутність належної державної політики щодо використання та охорони земель призвело до непрогнозованого зменшення площ продуктивних земель, особливо сільськогосподарських угідь. У більшості сільськогосподарських підприємств відсутні науково обґрунтовані сівозміни, ґрунтозахисні технології вирощування сільськогосподарських культур, порушено науково обґрунтоване співвідношення між внесенням органічних і мінеральних добрив, що призводить до виснаження земель, зниження родючості ґрунтів, деградації земель, а також на подальше забруднення водних ресурсів.</p>
<p>Програма розробляється з метою реалізації державної політики України щодо забезпечення сталого розвитку землекористування, екологічно безпечних умов проживання населення і господарської діяльності, захисту земель від виснаження, деградації та забруднення, відтворення та підвищення родючості ґрунтів, збереження функцій ґрунтового покриву, збереження ландшафтного і біологічного різноманіття в умовах ринкового середовища та з врахуванням глобальної зміни клімату.</p>	<p>Програма розробляється з метою реалізації державної політики України щодо забезпечення сталого розвитку землекористування, екологічно безпечних умов проживання населення і господарської діяльності, захисту земель від виснаження, деградації та забруднення, відтворення та підвищення родючості ґрунтів, збереження функцій ґрунтового покриву, зменшення та запобігання забрудненню водних ресурсів нітратними сполуками з сільськогосподарських джерел, збереження ландшафтного і біологічного різноманіття в умовах ринкового середовища та з врахуванням глобальної зміни клімату.</p>
<p>Динамічна інтеграція цифровізації в державну політику зумовлює високу пріоритизацію моніторингу земель та земельних відносин, що втілюється засобами автоматизованих інформаційно-аналітичних систем та дистанційного зондування Землі. Оперативність, об'єктивність, цілеспрямованість інформаційного забезпечення відіграватиме важливу роль при запровадженні цифрових процесів щодо використання та охорони земель.</p>	<p>Динамічна інтеграція цифровізації в державну політику зумовлює високу пріоритизацію моніторингу земель та земельних відносин, що втілюється засобами автоматизованих інформаційно-аналітичних систем та дистанційного зондування Землі. Оперативність, об'єктивність, цілеспрямованість інформаційного забезпечення відіграватиме важливу роль при запровадженні цифрових процесів щодо використання та охорони земель. Дані засоби також використовуються у частині здійснення державного контролю за дотриманням земельного та природоохоронного законодавства.</p>

<p>Програма ґрунтується на таких методологічних підходах: врахування всіх аспектів біосферозахисного природокористування, тобто такого використання самовідновлювальних ресурсів біосфери, яке забезпечує її відтворення, функціональну рівновагу та еволюцію як базу соціально-економічного розвитку суспільства;</p> <p>Відсутнє</p>	<p>Програма ґрунтується на таких методологічних підходах: врахування всіх аспектів біосферозахисного природокористування, тобто такого використання самовідновлювальних ресурсів біосфери, яке забезпечує її відтворення, функціональну рівновагу та еволюцію як базу соціально-економічного розвитку суспільства;</p> <p>запобігання та зменшення негативного впливу на довкілля, зокрема на водні ресурси, атмосферне повітря;</p> <p>дотримання і відповідність нормативно-правовим актам ЄС відповідно до Угоди про Асоціацію України та ЄС;</p>
<p>Можливі такі три варіанти розв'язання проблеми: ... третій – розробити і затвердити Загальнодержавну програму використання та охорони земель, якою передбачити розробку схем землеустрою і техніко-економічних обґрунтувань використання та охорони земель адміністративно-територіальних одиниць, територій територіальних громад, запровадження моніторингу реалізації заходів Програми, моніторингу земель і якості ґрунтів із створенням геоінформаційної платформи, що дасть змогу забезпечити раціональне використання земель, запобігти необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист земель від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, дотримання особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.</p>	<p>Можливі такі три варіанти розв'язання проблеми: ... третій – розробити і затвердити Загальнодержавну програму використання та охорони земель, якою передбачити розробку схем землеустрою і техніко-економічних обґрунтувань використання та охорони земель адміністративно-територіальних одиниць, територій територіальних громад, запровадження моніторингу реалізації заходів Програми, моніторингу земель і якості ґрунтів із створенням геоінформаційної платформи, що дасть змогу забезпечити раціональне використання земель, запобігти необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист земель від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, дотримання особливого режиму використання земель водного фонду, земель природно-заповідного, природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.</p>

<p>Ключові учасники та зацікавлені сторони Участь у розробленні та забезпеченні виконання Програми прийматимуть спеціально уповноважені центральні органи виконавчої влади в галузі охорони земель (центральный орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері земельних відносин; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин; центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику із забезпечення нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища); місцеві державні адміністрації; наукові установи НАН та НААН України.</p>	<p>Ключові учасники та зацікавлені сторони Участь у розробленні та забезпеченні виконання Програми прийматимуть спеціально уповноважені центральні органи виконавчої влади в галузі охорони земель (центральный орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері земельних відносин; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин; центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику із забезпечення нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища); місцеві державні адміністрації; наукові установи НАН та НААН України, громадські об'єднання.</p>
<p>Напрями реалізації ... визначити перелік розроблених та затверджених прогностичних і програмних документів щодо планування використання та охорони земель окремих галузей для узгодження дій і заходів. Відсутнє</p>	<p>Напрями реалізації ... визначити перелік розроблених та затверджених прогностичних і програмних документів щодо планування використання та охорони земель окремих галузей для узгодження дій і заходів. переглянути методичку визначення балансу поживних речовин сільськогосподарських систем на критерій її досягнення цілей, ефективності, відповідності міжнародним стандартам провести навчання у межах сільськогосподарських дорадчих служб; розробити заходи з адаптації сільського господарства до змін клімату, а також плани для зменшення парникових газів від здійснення сільськогосподарської діяльності.</p>

<p>Ураховуючи загальнодержавні інтереси, розробити:</p> <p>...</p> <p>шляхи охорони і відновлення родючості ґрунтів земель сільськогосподарського призначення</p> <p>...</p> <p>напрями охорони земель природно-заповідного фонду й іншого природоохоронного призначення, земель оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.</p>	<p>Ураховуючи загальнодержавні інтереси, розробити:</p> <p>...</p> <p>шляхи охорони і відновлення родючості ґрунтів земель сільськогосподарського призначення, запобігання та зменшення негативного впливу на водні ресурси від нітратів з сільськогосподарських джерел;</p> <p>...</p> <p>напрями охорони земель природно-заповідного фонду й іншого природоохоронного призначення, земель водного фонду, земель оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.</p>
<p>Передбачені заходи Програми повинні реалізовуватись шляхом розробки необхідної передпроектної, проектної й робочої землевпорядної документації, освоєння проектів, з визначенням обсягів та джерел фінансування, проведенням моніторингу за здійсненням цих заходів.</p>	<p>Передбачені заходи Програми повинні реалізовуватись шляхом розробки необхідної передпроектної, проектної й робочої землевпорядної документації, освоєння проектів, з визначенням обсягів та джерел фінансування, проведенням моніторингу за здійсненням цих заходів. Реалізація заходів не повинна призвести до негативних наслідків для довкілля, зокрема забруднення водних ресурсів, атмосферного повітря.</p>
<p>Для цього Програма має передбачати протягом 2022–2026 років формування цілісного масиву законодавства, що регулюватиме весь комплекс використання та охорони основного національного багатства – землі. Насамперед, має бути передбачено розробку проектів законів та інших нормативно-правових актів, які мають реально регламентувати науково обґрунтоване: екологічно безпечне й економічно доцільне використання земель в умовах відкриття ринку земель та децентралізації, наявності значної кількості дрібних землевласників та землекористувачів.</p>	<p>Для цього Програма має передбачати протягом 2022–2026 років формування цілісного масиву законодавства, що регулюватиме весь комплекс використання та охорони основного національного багатства – землі. Насамперед, має бути передбачено розробку проектів законів та інших нормативно-правових актів, які мають реально регламентувати науково обґрунтоване: екологічно безпечне й економічно доцільне використання земель в умовах відкриття ринку земель та децентралізації, наявності значної кількості дрібних землевласників та землекористувачів, а також наявності таких явищ як концентрації земель у межах агрохолдингов.</p>
<p>Шляхи реалізації</p> <p>...</p> <p>автоматизованої платформи для моніторингу земель і якості ґрунтів на всіх рівнях управління на основі сучасних цифрових процесів і технологій.</p>	<p>автоматизованої платформи для моніторингу земель і якості ґрунтів, планів контролю за додержанням земельного та природоохоронного законодавства, на всіх рівнях управління на основі сучасних цифрових процесів і технологій.</p>
<p>Паралельно слід передбачити здійснення невідкладних та ефективних заходів щодо використання й охорони земель, які забезпечуватимуть досягнення позитивного економічного, соціального і екологічного ефекту, припинення деградації ґрунтів.</p>	<p>Паралельно слід передбачити здійснення невідкладних та ефективних заходів щодо використання й охорони земель, які забезпечуватимуть досягнення позитивного економічного, соціального і екологічного ефекту, припинення деградації ґрунтів, запобігання та зменшення нітратного</p>

	забруднення від сільськогосподарських джерел.
Пріоритетним завданням Програми є реалізація комплексу заходів щодо екологічної освіти, інформування та залучення громадськості до співпраці з державними органами на засадах партнерських відносин у процесі планування і реалізації відповідного плану дій.	Пріоритетним завданням Програми є реалізація комплексу заходів щодо екологічної освіти, інформування та залучення громадськості до співпраці з державними органами на засадах партнерських відносин у процесі планування і реалізації відповідного плану дій, а також підвищення екологічної освіти серед сільськогосподарських дорадчих служб, фермерів тощо.
Для отримання коректної інформації про стан земельних ресурсів і здійснення контролю за їх використанням та охороною передбачається розробка автоматизованої системи моніторингу земель та якості ґрунтів на основі використання даних дистанційного зондування Землі, штучного інтелекту, цифровізації процесів та даних.	Для отримання коректної інформації про стан земельних ресурсів і здійснення контролю за їх використанням та охороною передбачається розробка автоматизованої системи моніторингу земель та якості ґрунтів на основі використання даних дистанційного зондування Землі, штучного інтелекту, цифровізації процесів та даних. Отримані дані повинні бути належним чином опубліковані та доступні для громадськості.
Наукове забезпечення ... Для наукового забезпечення Програми необхідно передбачити комплекс фундаментальних і прикладних досліджень за такими напрямками: ... удосконалення методики ґрунтових обстежень та агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення; удосконалення методики визначення балансу поживних речовин сільськогосподарських систем; Відсутнє	Наукове забезпечення ... Для наукового забезпечення Програми необхідно передбачити комплекс фундаментальних і прикладних досліджень за такими напрямками: ... удосконалення методики ґрунтових обстежень та агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення; удосконалення методики визначення балансу поживних речовин сільськогосподарських систем; удосконалення методики визначення балансу поживних речовин сільськогосподарських систем;

<p>Виконання передбачених Програмою заходів дасть змогу:</p> <p>...</p> <p>збільшити площі земель із природними ландшафтами до рівня, достатнього для збереження ландшафтного і біологічного різноманіття;</p> <p>...</p> <p>створити й упорядкувати водоохоронні зони і прибережні захисні смуги водних об'єктів, запровадити особливий режим використання земель на ділянках витоку річок;</p>	<p>Виконання передбачених Програмою заходів дасть змогу:</p> <p>...</p> <p>збільшити площі земель природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення до рівня, достатнього для збереження ландшафтного і біологічного різноманіття;</p> <p>...</p> <p>створити й упорядкувати водоохоронні зони, схили і прибережні захисні смуги водних об'єктів, запровадити особливий режим використання земель на ділянках витоку річок;</p>
<p>запровадити обмеження щодо використання земель</p>	<p>запровадити обмеження щодо використання земель, зокрема у зонах, вразливих до (накопичення) нітратів.</p>
<p>Передбачається забезпечити у сфері:</p> <p>...</p> <p>екологічній – раціональне використання та охорону земель, збереження природних ландшафтів, забезпечення техногенно-екологічної безпеки життєдіяльності людини шляхом дотримання екологічно допустимих рівнів та режимів використання земель.</p>	<p>екологічній – раціональне використання та охорону земель, збереження природних ландшафтів, забезпечення техногенно-екологічної безпеки життєдіяльності людини шляхом дотримання екологічно допустимих рівнів та режимів використання земель, запобігання та зменшення нітратного забруднення водних ресурсів від сільськогосподарських джерел, а також атмосферного повітря;</p>